
Jak zabít docela rozumnou reformu

Jak zabít docela rozumnou reformu

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY

25.1.2012 Hospodářské noviny Strana 9 Názory, autor: Ondřej Schneider

V Česku se rozhořela další bitva mezi ministerstvem školství a vysokými školami. Ministerstvo se chystá vysoké školy reformovat, protože si myslí, že vysoké školy si vytvořily až příliš pohodlné prostředí, ve kterém si nijak zvlášť nekonkurují a ani nedovolí nikomu zvenku, aby je kontroloval. Místo toho jen pořád „žebrají“ o další a další peníze. Vysoké školy zase v návrhu ministerstva vidí útok na jejich akademické svobody a možná i pokus politiků obsadit (a ve vhodnou chvíli třeba i „odklonit“) miliardy, které vysokými školami procházejí.

V zápalu boje se, bohužel, opět zmenšuje naděje, že alespoň ty nejlepší české vysoké školy vystoupí konečně z průměrnosti a že se začnou přibližovat špičkovým evropským univerzitám. Je to o to nešťastnější, že návrhy ministerstva mají racionální jádro a při normální komunikaci mezi vládou a školami by nemělo být tak těžké vysoké školy přesvědčit o tom, že reforma je nutná. Co vlastně ministerstvo navrhuje?

1) Omezení vlivu studentů na řízení škol Ve vší účtě ke studentům, není žádný důvod, proč by měli rozhodovat o tom, kdo bude rektorem či děkanem, nebo jak bude škola hospodařit s penězi. Studenti jsou zákazníci vysoké školy, i když nadprůměrně inteligentní a s hlubším vztahem k univerzitě než například k poskytovateli internetového připojení (i když...) Se studenty je třeba mluvit, vysvětlovat jim, proč je škola učí to, co je učí, ale nemají mít právo rozhodovat. Je to pozůstatek revoluční atmosféry počátku 90. let, ale jsme o dvacet let dále.

2) Zřízení Rady vysoké školy Ta by se stala vlastně „představenstvem“ vysoké školy a rozhodovala by o rozpočtu školy, jmenování rektora/děkana a o dalších strategických krocích. Rada by přitom již nebyla volena (jako je dnes senát, který má podobné pravomoci), ale jmenována: vždy třetina rektorem, starým dobrým senátem a ministerstvem. Opět jde o rozumný krok, podobně jsou spravovány univerzity v řadě zemí, včetně třeba Spojených států.

Akademici by se měli podívat do svého svědomí: jak může senát, vybíraný volbami zaměstnanců a studentů školy, fungovat jako objektivní a přísný arbitr? Jak může nezahmouřit oko nad „vlastními“? Historie plzeňských práv je jistě extrémním příkladem (alespoň doufám), ale jasně ukazuje, že ani akademici nejsou schopni kontrolovat sami sebe.

3) Nepřenositelnost akademických titulů Proboha! Udělování titulů docentů a profesorů je dosti neproduktivní hra, kterou se zaměstnávají samotné fakulty a univerzity, ale čím více o ní víte, tím méně jí můžete důvěřovat. Jak může senát malé fakulty, kde nikdo z členů nemá mezinárodní kredit, rozhodovat o tom, kdo má a kdo nemá být docent?

„Profesor“ má být ten, kdo na škole skutečně učí, má respekt studentů a dokáže školu zastupovat i mezinárodně. Vojenskou terminologií řečeno, „funkce“ docentů a profesorů se mají přidělovat těm, kteří jsou v odpovídajícím postavení, například vedou katedru či fakultu. Dnes jsou to „hodnosti“: kdo je jednou profesorem nebo docentem, je profesorem či docentem do smrti, což je zjevný nesmysl.

4) Školné... Původní idea ministerstva byla zřejmě rozumná. Kdo studuje na vysoké škole, požívá soukromý statek par excellence, a měl by tedy jeho spotřebu platit, možná ne ze sta procent, ale částečně zcela jistě. (Omlouvám se za hnidopišství, ale ekonomie má přesné vymezení pojmů soukromý a veřejný statek. A vysokoškolské vzdělání naplňuje všechny znaky statku soukromého. Podrobnosti v každé slušné učebnici ekonomie, většinou okolo kapitoly 7.)

Hlavním argumentem pro zavedení nějaké formy spoluúčasti studentů na financování vysokých škol je podle mého názoru neutěšený stav řízení českých vysokých škol. Kombinace akademické samosprávy a absence profesionálního managementu zkrátka, až na čestné výjimky, nefunguje. Školy nemají žádnou vizi, jak chtějí obstát na rychle se měnícím trhu vzdělání v Evropě, kdy si studenti budou vybírat z mnohem širší nabídky škol v celé Evropské unii, i jinde na světě. Stejně tak nevím o žádné české vysoké škole, která by měla plán, jak přitáhnout studenty z Asie, kde poptávka po vzdělání rychle roste a Evropa má stále ještě dobrý zvuk. Stejně tak roste počet absolventů nejrůznějších českých, ale anglicky vyučovaných gymnázií, kteří by třeba rádi studovali doma, ale nechtějí přijít o nabyté jazykové schopnosti. K tomu by bylo třeba vybudovat plně anglicky vyučovaný program, zmodernizovat archaické účetní systémy a studenty aktivně oslovovat a nabízet se jim.

Druhým varováním je uzavřenost českého vzdělávacího systému. Až na výjimky, ke kterým naštěstí patří Institut ekonomických studií FSV UK, poskytují české vysoké školy vzdělání jen v češtině a nijak se nesnaží zaujmout zahraniční studenty, aby na nich studovali. Totéž pak pochopitelně platí pro vyučující, kde je cizí profesor vzácností. Po zavedení školného by školy jistě ocenily studenty z jiných zemí, kteří by jim přinášeli finanční prospěch.

Školné ve srovnání s jinými platbami, například „zápisným“, je důležité proto, aby si studenti uvědomili, že neplatí té paní na studijním oddělení za to, že je „zapíše“, ale svým profesorům za to, že je připravují na profesionální dráhu. A aby za to požadovali odpovídající kvalitu výuky. Každá škola, dbalá své cti musí zase poplatky za studium, ať už je nazve jakkoliv, doprovodit systémem stipendií, aby měla jistotu, že získá nejchytřejší studenty bez ohledu na jejich finanční zázemí. Jenže je tu ministr Obávám se však, že všechny tyto bohulibé úvahy o (ne) výhodách školného jsou dnes irelevantní, protože obě strany konfliktu stojí nesmiřitelně proti sobě a nedůvěřují si. Členům akademické obce se ale, upřímně řečeno, nedivím. Ministr Dobeš skutečně není tou osobou, která by měla přirozenou autoritu a u které by bylo jasné, že jí jde o dobrou věc, ne o krátkodobý politický prospěch. Pokud chtěl ministr školství celou reformu pohřbit, těžko si mohl vybrat lepší krok, než jmenování do správní rady ČVUT lokálního politika Věcí veřejných, který ani nemá dokončené vysokoškolské vzdělání. Někdy činy opravdu mluví silněji než slova. Poněkud kruté poučení pro vládu pak je, že sebelepší reformu nelze provádět, pokud se do jejího čela postaví nekompetentní a nedůvěryhodný politik. Těžko věřit, že potvrzení tak banální pravdy padne za oběť reforma vysokých škol...